

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Descépta-te Romane!

Cartea X.

Octomvre.

Anulu 1880.

Legend'a Ciocarliei.

(Urmare.)

III.

In reversatulu d'flei, candu nascu a vietiei siópte
Si linu se deosebesce seninulu ceru din nópte,
Pe candu lumin'a-i sura, plapanda, recorósa
Si somnulu t-si destinde aríp'a somnorósa,
Frumós'a Lia pléca pe Grauru, calu-i siargu
Ce dice cá pamëntulu nu e destulu de largu,
Si sbóra fàra satiu, luându-si iute sborulu
Cá vântulu si cá gândulu, cá spaim'a si cá dorulu.
Elu fuge pe sub sóre, elu fuge pe sub luna
Si pere intr'unu fulgeru cum pere vestea buna;
Si trece pe sub nouru, si trece pe sub stea
Clipisiu, cum se strecóra, prin ómeni, vestea rea!

Se duce calulu Grauru spre codri de stejari
In care greu se lupta balaurii cei mari
Cu pajuri nasdravane nascute 'n ceea lume;
Prin locuri unde sierpii brillianturi facu din spume,
Si smeii facu palaturi de-argintu cu turnuri dese
Cá 'n ele se ascunda frumóse 'mperatese.
Elu trece prin poene cu tufe aurite
In care se alunga siopêrle smâltiuite
Si blânde paserele ce cânta 'n cuibulu caldu
Avëndu rubine pliscuri si ochii de smaraldu.
Acolo vântulu serei prin frunze-a lene sbóra
Lovindu incetu de umbra aríp'a lui usióra,
Si érb'a chiemându ventulu de dio.i cá s'o dismerde
Se misica 'n valurele precum o apa verde.

Elu trece preste riuri ce curgu necontenitu
Cá dilele senine acelui fericitu,
Si fap'a 'ndemna fét'a pe maluri se se culce
In ea se se oglinde, s'o faca apa dulce.

Zadarnicu! ea 'nainte, nainte mereu pasa
Cá omulu cu grabire mânatu de doru de casa,
Si de trei ori trei dile si nopti de trei ori trei
Ea lasá somnulu dulce se péra turm'a ei.
Si ast'feliu totu pe cale, cu ochii trista 'n sóre,
Cu cómele-i lucióse in vântu fâlfaietóre
Ea pere si dispare, rãpita de calu-Grauru,
Precum unu visu ferice intr'unu vërteju de auru.

Dar' dupa multa truda si multu amaru de cale
Odata cu amurgulu ajunge intr'o vale,
O vale inverdita ce se unesce 'n diare
Cu-albastr'a, sgototós'a, clocotitórea mare,
Acolo calulu Grauru t-si incetéza sborulu
Ne mai avendu paménturi se bata cu piciorulu.
Èr' Li'a se cobóra cu graba de pe calu
Si merge de se pune pe-alu märei verde malu
Privindu cu doru la raiulu din fundulu departatu
Pe care se redica alu sórelui palatu.

„— Pe unde-'ti merge gândulu, stapân'a mea iubita? —
O 'ntréba glasulu umbrei de cale obosita.

— Ah! draga sorióra! — dniós'a Lia díce:

„Zaresci in departare cea insula ferice
„Plutindu sub ceru albastru pe-a mării albastrime?
„Vedi tu colo, in diare, colo pe-o inaltime
„Acelu palatu de auru, celu cuibu de straluciri
„Cu petra de rubinuri si stêlpii de zafiri?
„Acolo 'mperatiesce frumosu ursitulu meu
„Acolo-mi sbóra gândulu, acolo eu me vreu!
„Dar' cum se facu, vai mie! ah! calulu meu nu póte
„Se calce si paméntulu, si mările se 'nóte!“

— Stapâna! díce Grauru. Ce nu potu eu pe lume

„O póte alu meu frate nascutu pe-a mării spume.“

Cum díce, cum nechéza . . .

Din marea cea profunda

O volvura se 'naltia, si ese-unu calu in unda,
Cu erburi si margeanuri avéndu cóm'a 'mpletita,
Si solzi de-argintu pe spate, si palma sub copita.

Zarindu-lu Li'a, veselu de cale se gatesce . . .

Dar' candu e cá se plece si candu se despartiesce

De Grauru, ea-lu saruta, pe córda-'lu mai dismérda,
Si-'lu chiéma dragu pe nume si plânge c'o se-lu pérda.
Apoi se 'ntórcé iute la malu, si iute sare
Pe noulu calu ce-o pórtá usioru pe-alui spinare . . .
Si umbr'a ei remane pe malu instreinata
Si Grauru se afunda in diarea nourata.

(Va urmá.)

O pilda.

[Naratiune.]

Badea Ionu erá nu numai omu cu stare buna, ci si fórté harnícu chibzuitoriu, si carturariu istetiú. — Pána-i lumea lucrá in rându cu náimitorii sei, urmarindu asié cu ochi deschisi ori-ce sporiú séu scadere ce se iveá. — Erá vrednicu si fórté ingrigítoriu de ale sale; nu-lu vedíuse inca nime trântitu la umbra, petrecúndu in lene. Pururea avé de cioplitu séu sfredelitu ceva. Chiar' nici in ceasurile de odihna inca nu statea cu manele in sioldu, atunci iubiá se caute prin carti cum se-si imbunatatiésca pamenturile, se-si diréga uneltele, si cum se aiba vitele mai alese.

Patimi nu avea — mân'á o cunoscea numai dupa spusele altoru-a. Sudálmi nu esiau (in gur'a lui — erá omulu besericei si-a omenéi, — asié cá nu dupa multu se redicáse cá barbatulu celu mai cinstitu, in fruntea satului.

Cându erá vorba de-a face cev'a in folosulu comunu: badea Ionu sciá unde se mérga si cum se cumpanésca rogaréa cá se fie primita. Avea istetíme si erá de-o fire blanda, ce-lu povatiuíá in ori-ce impregiurare pre calea drépta. — Numele lui cale de-o posta erá rostitu cu cinste, insisi deregatorii domeniali mai toti infumurati si cu nasulu pre susu — recunosceau iscusinti'a mintiei, si firmitatea caracterului seu barbatescu.

Nu-i mirare dara, cá in mai multe rënduri consatenii 'lu alesera de jude. Elu inse nu primi, le multiami pentru cinstea ce vrura a-i face, si le statú in ajutoriu cu sfatulu, alegúndu pe unulu ce asemenea sciá carte, si care dovedise prin mai multe fapte, cá este vrednicu a fí capulu satului.

Prin acésta abdicere de marire, cascigase increderea cea mai deseversita. Asié candu se vesti ómeniloru in beserica, ca dupa statutulu organicu au dreptu a-si alege invetiatoriu dupa placulu loru: toti nãvalira a audí parerea lui badea Ionu. — Elu nici nu siovai — le spuse cu vórbe frumóse insemnatatea dreptului loru, apoi í-i sfatui a luá pe celu mai harnicu, si nu pre acelu ce fãgãduesce a luá de soçia pre fét'a preotului, séu nepót'a grecului.

— Atunci in audiulu tuturoru cetí testimoniele recurintiloru dupa care se si aclamá cá-si cu-o singura gura unu invetiatoriu bunu, care se potrivea cu frumós'a loru scóla, unde mergeau copiii in numeru, cum numai la puçine scóle din giuru mai poteai vedé.

Badea Ionu erá sufletulu satului — apoi nu erá nici falosu, nici laudarusu cá altii. Smeritu in rënduieíl'a casei s'ale — asié in sfatulu satescu — si totu asié si atunci candu câte unu nenorocitu prin focu séu apa, 'si redicá prin darnicí'a lui casuti'a, séu injugá nisce juncáni in loculu aceloru ce se prepadiserã de bóle. Un'a inse nimene nu o poté gâcí, si anume: de ce se supera elu asié amaru, cându vecinii si prietinií lui mergeau la birtu (cãrciuma) la puçina voia buna?

Tocmai se li-o fí spusu cinev'a, n'aru fí priceputu ei cu capulu loru cá in acelea turburãri badea Ionu gândiá la impregiurarea, cá cum venisè jupânulu Jacobu de amaritu, imbracatu in sdrentie si abié cu-unu burdufelu de rachiu in spate, si cum statea elu astadi in satulu loru: cá unu domnu sí gazda mare!

In driculu verei satenii petreceau díle intregi la elu, bêndu si iscodindu feliu de feliu de povesti. Cum adeca a auditu trei corbi croncanindu sub salc'a din tiermulu vadului, éra altulu a vediutu in nóptea de ispasu colo si colo intre víi o para de focu ardiédu — cum din mosi stramosi s'a vorbitu cá pe acolo suntu comori de bani: taleri si galbeni, in caldãri séu cusuti in pei de capre.

Cu nimicuri de acestea perdeau vremea cea scumpa,

'si cheltuiau puçineii bani, si in fine se faceau calici, — bá de multe-ori se prindeau in sfada, încátu gatáu cu capetele sparte, — dupa care jupânulu Jacobu le aretá cá rachiulu beutu si pagub'a causata prin stricarea scauneloru si a sticleloru sue la atâti'a si atâti'a floreni.

Si ce potéu atunci se faca? — Clatináu din capu, se scarpinau la urechie, — se mai certáu si cu cei de acasa, si apoi gândiau: „e intieptu badea Ionu cându ne spune: cá jidovulu cu rachiulu seu alesiucesce pre romanu intocmai cá draculu sufletulu omului!“

Faceau juramentu a nu mai calcá afurisitulu pragu alu cárcîmei, numai se-si véda platita detori'a de-acumu. Inse ast'a erá pricin'a cea mai mare; cá-ci: bani nu eráu;

Se luáu dara cu pelari'a a-mâna la Domnulu Jacobu, rogându-lu cu plecaciune, cá: se-i mai ascepte! lasându cá zalogu ce avéu mai bunu: vacuti'a dela gur'a copiiloru.

Se umiliá bietulu tieranu pâna la pulbere. Atunci lipitórea nesatiosa cu surisulu bat'jocurei pe buse, cu-o prefacuta prietenía imbia romanului unu paharelu de „tînica curata“ — dupa acest'a altulu, si asié ca pèrlitulu chefuitu se-si deie de nou in mintiuna santulu seu propusu.

Eráu mai cu séma doi din vecinii lui badea Ionu cari crescura si juníra cá nisce flacái de isprava, apoi se facura ómeni cu casa si mésa, intocmai cá si elu. Ei avusera la inceputú rostu mai bunu, cáci remasi in mosi'a parentiésca, capetara si zestre la insuratiune, precându badea Ionu seracu luá o nevasta si mai seraca, cu carea începú a stací chiar' dela, lingura.

Inse harnici'a si bun'a intielegere in casa, cu ce tesauru se póte cumpení in lume?!

La inceputu cu câscigu puçinu, mai târdíu cu multu, si Domnedieu 'lu invrednici la stare si cinste mare, — pre cându vecinii lui neintreruptu prepadeau un'a dupa alt'a la jupânulu Jacobu.

Le spusese elu mai de multe-ori, cá unde avea se-i duca asta chibzuiala rea. Inse ei, incapácinati cum eráu,

respunsera: „cà o se le ajute Ddieu a sapá o comóra, si atunci dintr'odata voru avea bogatia indiecita cá a lui.“

Dela o vreme s'a uritu si elu a-i mai sfatuí. Inse cu tòmna fiindu la Domnulu „Verwalter“ a domeniului, vediù unu asié lucru de isprava, încátu gândi: „uita! o se-mi facu sí eu asié cev'a la casa, si cine scíe! póte se isbutescu a vindecá si doi ómeni, de narodí'a loru!“

In demanéti'a urmatóre, precându pornisera vecinii a-si udá gútlenele, le est badea Ionu in cale, povestindu-le cum i-se ivi unu duhu in visu, care i spuse: cá in gradin'a lui s'aru aflá o lada ferecata, plina cu 99 mfi galbini, din care o jumetate ar' fi pentru vecinulu Tom'a, éra ce'alalta pentru vecinulu Paunu.“

Améndoi nu poturá scóte vorba la asta veste ce avea se le redee o stare ticnita si imbelsingata, de trandavía si beuturi. — Prinsera cu multa bucuría, care se cárn tulburá in sfêrsítu de temerea, ca nu cumv'a se vré si badea Ionu se sape de-ortacia? — Apoi trei nu mai aducu norocu, ast'a se scíe!

Elu inse í-i linisel cu spusele duhului, ca adeca elu avea numai se privésca, si se fie indestulitu cu ace'a ce densii din voi'a loru, voru se-i daruiésca.

Tom'a cá mai cinstelnicu i-i fagadui din diumetatea lui 9 galbini, éra Paunu, care de trei dñle nu avea o sfarimatura de pâne la copii — fagadui 7 galbini. — Tocmél'a erá gata. Badea Ionu le aretà loculu, si in nóptea urmatóre cei doi vecini incepura a sapá cum de multa vreme nu mai sapasera in holdele loru.

Erá spre diori. — Sudori grele acopereau faci'a loru, inse nu gasira nemica. A dóu'a nópte zarira in grópa o hartia invehita cu nisce bucóvne ce sunau: „eu care am ingropatu galbeni, am pecatuítu in viétia, baténdu unu nevinovatu cu 25 bâte. Si de vreme ce banii s'oru scóte numai de acei ce voru primí si batai'a, deci dau de scire, ca antâiu are se traga Paunu lui Tom'a cele 25, apoi Tom'a lui Paunu. Dupa ace'a se se mai sape de unu genunche, si voru vedé sclipirea celoru 99 mfi de galbini.“

Cetira hârtî'a — o sucira de vr'o câte-va ori, apoi de! la sfârșitu se învôira, — căci ce nu face omulu din lacomî'a baniloru?

Tom'a le primi cu bine, că-ci erá grosu la piele cá ursulu. Inse cându prinse a-i trage elu ortacului, Paunu striga cá o cucuvaie, — éra badea Ionu cu pelarî'a afundata pre ochi dîcea: trage cu dung'a voinice, ca nu cumva se se supere duhulu pre voi!“

Apoi sapara din nou de-unu genunche — ba dóra si mai multu — si éراسi nu gasira nimica. Atunci Paunu cu sielele invergate striga: „afurisita comóra, o se-mi rumpi si spinarea!“

„Fulgeru si trasnetu“ — tuna badea Ionu — acum s'a ispravitu, blastemulu a impinsu galbinii o suta de stêngeni maiafundu in pamentu!“

Fric'a fù mare si drépta. Ei sapara si totu sapara, dar' de urm'a baniloru nu mai dedura.

Osteniti si rupti de poteri se indepartara, éra intielep-tulu Ionu 'si mesurá gróp'a murmurându in risu: „voru ierná napii si baraboi mei de minune, chiar' cá la Domnulu Ver-walter.“

Dupa-ce o ascernuse gîuru impregîuru cu scânduri si paie, chiemá pre cei doi vecini, le vorbi prietinesce a lasá pre jupánulu Jacobu, că-ci voru perf cá ticalosi, si e pecatu că-ci si unulu si altulu se tragea din neamu bunu si ómeni de cinste. Le vorbiá cá omu la ómeni de omenía, apoi le destainu cum se folosi de credinti'a loru desiérta, cum prin acést'a cascigase elu o grópa ce pân' acum vediuase numai in curti domnesci. Li-o aretà, le povesti folosulu ei, si apoi se imbiá a-i scóte din curs'a jupánului Jacobu, déca adeca vréu si ei a se indreptá.

Ei umiliti se rusînara de calici'a loru, fagaduindu pre viitoriu a fî ómeni, cum fusera parintii si mosii loru.

Sî-si tienura fagaduinti'a!

Lucrara de nou, — uitara beuturile veninóse ale jupá-nului Jacobu, si se facura ómeni harnici si cu stare buna.

Demultu aveau si ei în curtea loru o asemenea grópa cu napi si crumpi, si se uitáu in ceasuri de odihna cu cine scie ce gânduri la ea. Ómenii cari treceau pre lângã casele loru se minunáu de rënduial'a ce domniá, si multi alti rateciti in urma rea se indreptara tocmai cá si ei, in marele necasu a jupânului Jacobu, care vediendu cá satenii se uita cu dispretiu la lingusfrea lui vulpuósa — o luà cu tóte ale s'ale cine scie unde mai poté se mai jumulésca.

Indestularea mai frumósa o avea badea Ionu cându vedea cum infloresce starea consateniloru sei. Mai cu séma erá o serbatóre pentru elu, cându vecinii Tom'a si Paunu veniau se se sfatuiesca.

„Ai facutu bine, frate — diceau ei — nóptea ace'a ni-a scapatu pre noi si pre ai nostri de ruinare si prepadire.“

— „A fostu aspru dela mine — respundea elu prietinesce — inse ce alta poteamu face pentru voi? S'a adeveritu vorb'a betraniloru, cá „la unu caru de óle nearse, trebuesce o báta buna; éra la nisce ómeni neinvetiati o pilda buna!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu-e asié, iubite cetitoriule, cá povestea a fostu scurta si cáam brusca?

Inse, iubitulu nostru invetiatoriu díce: taci féta si-o scrie, pe mine m'a inveselitu de multe ori, cá-ci déca este ea scurta, cu atât'a e mai lunga moral'a ei.

Si asié se fie!

Emili'a Lungu.

Risete si Zimbete.

Esplicati'a unei minuni. Intr'o scóla de baeti din Londr'a a avutu locu urmatoriulu dialogu între unu invetiatoriu si unu scolaru : — Invetiatoriulu: Ce este o minune? Scolariulu. Nu sciu. Invetiatoriulu: Déca s'ar' intemplá cá intr'o nópte se resara sórele, ce ai crede tu cá este acést'a? — Scolariulu: Eu asiu crede cá este Lun'a. — Invetiatoriulu: Dar' déca ti-asiu spune eu cá este sórele, cum ai numi-o tu acést'a? — Scolariulu: Asiu numi-o domnule . . . . minciuna. — Invetiatoriulu: Dar' eu nu mintu nici odata; presupune dar' cá ti-asiu spune cá este Sórele, ce te-ai gandí? — Scolariulu: (dupa puçina gândire) Atunci asiu crede cá d.-t'a nu esti treazu.

Proprietariu, Editoru si redactoru respundiatoriu: **Niculae Fekete-Negrutlu.**

Gheri'a. Imprimari'a „Georgiu Lazaru“ 1880.